

פרק נט

החידוש שהיתה התורה צריכה להשמיע הוא שהמצוות מביאות גם רווח גשמי ואין זה שכר אלא מתנה של הקב"ה לצדיק

הדבר הזה אשר שאלו בני אדם, מה שלא נכתב בפירושו בתורה שכר הרוחני, רק נכתב בתורה השכר הגופני. ואין ספק כי השאלה הזאת מאיתם, בשביל כי חשבו כי אין מדרגת התורה לזכות (את) האדם אל (ה)שכר הרוחני, כי אם אל שכר הגוף (שהיא עמדת המתפלספים שהובאו לעיל בפרק ו ובפרק ט)... כי על ידי מצוות שעושה על ידי גופו לא יזכה (אלא) רק אל שכר הגוף בלבד, כי כל המצוות הם על ידי פעולות הגוף⁷⁰⁹.

וכבר השכנו על דבר זה (בפרק ו ובפרק ט), כי בוודאי על ידי המצוות שהם על ידי הגוף, הוא (=האדם) זוכה אל שכר רוחני, וכמו שהארכנו בזה למעלה. והשכל מחייב דבר זה, כי המצוות האלו, עם (=אף) שהם בדברים הגשמיים, מכל מקום אין המצוות (עצמן) דברים טבעיים (=שהתוצר שלהם ניכר בעולם הטבע). ואם היו כל המצוות (דברים) טבעיים או נימוסים (=לתיקון החברה) בלבד - כמו מצוות כיבוד אב ואם, ומצוות "ואהבת לרעך כמוך", ושאר המצוות שהם תיקון בני האדם, ועל מצוות אלו וכיוצא בהם אפשר לטעון כי שכר שלהם הוא בעולם הזה, וכמו שיתבאר עוד (לקמן בפרק סב). כי המצוות שהם תועלת ותיקון בני אדם, יש להם שכר טוב בעולם הזה גם כן⁷¹⁰. אבל המצוות (ש)אינם (דברים) טבעיים - כמו כמה מצוות שהם בתורה (כגון: טומאה וטהרה וקרבתו וכיו"ב) - אי אפשר לומר שבאו המצוות לתיקון בני אדם, שאין זה שום תיקון (לחברה). אבל (=אלא) המצווה הוא עניין אלוהי, לצרף בני אדם, להגיע (=להביא) אותם אל מדרגה בלתי טבעית, היא מדרגה הרוחנית, כמו שהארכנו בזה למעלה בפרקים, בכמה מקומות (פרקים ו-ט ופרק יג). ואם כן איך נאמר שאין בשכר המצוות שכר הרוחני לעולם הבא, או לאחר המיתה? אחר שמבואר כי המצוות - אין בהם עניין טבעי או דבר נימוס. לכך ברור הוא שעל ידי מצוות התורה זוכה למדרגה רוחנית, ואין צריך לפרש (=לכתוב זאת במפורש בתורה).

אבל היה צריך לפרש (=לכתוב בתורה במפורש) שיהיה להם (=למי שמקיים את המצוות)

הערות - ילמד ענוים דרכו

709 לכן העובדה שכתבה התורה רק שכר גשמי, מחזקת את הטענה שהמצוות - שהן פעולות גשמיות - אינן מזכות אלא בשכר גשמי ולא רוחני.

710 כפי שאומרת המשנה בתחילת פאה: "אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא". וע"ש בפירושו המשנה לרמב"ם שביאר שעצם זה שהן מתקנות את החברה ועושות טוב לזולת - החברה נתקנת וגם הוא נהנה מזה. ועיין עוד בקידושין מ,א בעניין "טוב לשמים וטוב לבריות" ובחידושי אגדות שם.

מסלול 1: יום ב לפרשת יתרו
מסלול 2: יום ד לפרשת בשלה

הטוב בעולם הזה. מפני שעולה על הדעת כי בשכר מצוות התורה - לא יהיה להם שכר גופני⁷¹¹. וכמו שסובר התנא (רבי יעקב) בפרק קמא דקידושין (לט,ב) דאמר: "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא". ובוודאי טעמא דידיה, כיוון שאין המצוות טבעיות כלל, אין סבא שיהא שכר שלהם בעולם הזה.

ויש לשאול על זה (על שיטת רבי יעקב שאין למצוות האלוהיות שום פרי גשמי), הרי אמרה תורה: "אם בחוקתי תלכו (... ונתתי גשמיכם בעתם) וגו'"? אבל כבר אמרנו (לעיל פרק נח) כי גם "אם בחוקתי" - אין זה שכר מצוות. רק שהכתוב אמר: "אם בחוקתי תלכו" - השם יתברך יתן לכם הטוב (במתנה). ולא שהמצוות יפעלו פעולה זו של המלאות הגשמית). לא שדבר זה שנותן לכם הוא שכר המצוות, דוודאי השכר אינו בעולם הזה (אלא) רק לעולם הבא. רק כאשר תהיו עובדין אל השם יתברך, אז השם יתברך - אשר אתם עובדים לו - ייתן לכם הטוב, אבל אין זה שכר המצווה⁷¹².

וכל זה מפני שאין התורה טבעית, ומאחר שאין התורה טבעית, אין מתן שכרה בעולם הזה...⁷¹³

הערות - ילמד עניים דרכו

711 בדומה למהר"ל כאן, כתב הרמב"ן שהטעם שלא נזכר עולם הבא בתורה הוא שהשארות הנפש טבעית לנפש האדם, ובתורה לא נכתבו אלא דברים שבהם ניכרת השגחת ה' הניסית. לכן הברכות והקלות הגשמיות - שהן ניסיות ואינן תלויות באופן טבעי במצוות - נכתבו בתורה. וכן נכתב בתורה עונש כרת, כיוון שהכרתת הנפש אינה טבעית לנפש.

712 מהמהר"ל משמע שאין קשר ישיר בין המצוות לבין הברכה הגשמית, אלא שהברכות והקלות הן הבטחה של ה' שהוא יעשה כך אם יקיימו או לא יקיימו את המצוות. ובזה חוזר על דבריו בפרק הקודם, שהברכות והקלות לא נכתבו בתורה אלא כאיום ולא כפרי של המצוות. אולם השל"ה (תולדות אדם, בית חכמה תניינא ב"י) תקף דברים אלו, והסביר על פי הסוד שכל המלאות של העולם הזה והשפע העולמי תלוי בקיום המצוות. ודבריו דומים לדברי ריה"ל בכוזרי, שהמצוות הן הסדר שמביא את חלות העניין האלוהי בעולם.

אולם באמת אין כאן מחלוקת. וכבר ביאר הרמח"ל בדעת תבונות שאין המצוות פועלות באופן ישיר את הטוב. אלא שקיום רצון ה' מביא לנחת רוח ואהבה בין ישראל לקב"ה, ועל ידי זה הוא משפיע להם טובה. הרי שהמצוות הן פעולות רוחניות - מצד שהן מצוות ה', אבל התוצר שלהן הוא גם טובות העולם הזה - על ידי הנתינה האלוהית. וזה כמו שאומר המהר"ל כאן "השם יתברך יתן לכם הטוב".

והרי לנו תשובה גם לדעות השונות שבתנאים: רבי יעקב שאומר ששכר מצוות בהאי עלמא ליכא - מדבר על השכר הישיר, הבא מהמצוות. ומצד זה - המצוות רק מביאות לדבקות בה'. ואילו המשניות והגמרות שמדברות על השכר הגשמי - מדברות על התוצר העקיף, הנגרם מהדבקות בה' שנגרמת ממעשה המצוות. בבחינת: "כוח כוחו".

713 כאן המהר"ל מבאר את מדרש חז"ל: "עור התורה - אש לבנה, וכתובה - באש שחורה, וחתומה - באש, ומלופפת - באש". וביאר שהאש היא משל לדבר שאין לו שייכות לעולם הגשמי, ודווקא בגלל זה היא יכולה לפעול בעולם הגשמי. וביאר "אש לבנה" - כי העור שנושא את הכתב מבטא את התכלית והטוב שיוצא מהתורה, והטוב שיוצא - אש, היינו טוב שיוצא ממצוות התורה הוא אלוהי ולא טבעי או נימוסי. ו"כתובה באש שחורה" - הכתב מבטא את מושכלות התורה, שהם שחורים - כלומר מבוררים לגמרי, ללא ספק. ו"חתומה באש" - החתימה מבטאת את הצד שבתורה שניתן

פרק ס

בזה הפרק נבאר לך גם כן, כי דעת חכמים, היא הפך אשר אמרו (בני אדם) כי בתורה נכתב השכר הגופני, ולא השכר הרוחני. ודעת חכמים שאין בתורה שום שכר גופני...⁷¹⁴ ובמדרש (ב"ר מד, ד): "אל תִּירָא אֶבְרָם אֲנֹכִי מִגֵּן לְךָ" (בראשית טו, א) - לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר: ירדתי לכבשן האש וניצלתי, ירדתי למלחמת המלכים וניצלתי, תאמר שקיבלתי שכרי בעולם הזה, ואין לי כלום בעולם הבא? אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'אל תירא אברם אנכי מגן לך', כל מה שעשיתי בעולם - עשיתי עמך חינם, אבל שכרך מתוקן לעולם הבא". עד כאן.

ביארו, כי הטוב שנתן השם יתברך לצדיקים - אינו נקרא מתן שכרן כלל. רק הוא במידת החסד והחנינה, ולא "תשלום שכר" נקרא. כי זה עניין השכר: מה שמחויב לעשות לו בשביל המצווה. ודבר זה אינו בעולם הזה (אלא) רק בעולם הבא, ואז (בעולם הבא) תשלום שכר המצוות. אבל מה שנותן לצדיקים בעולם הזה - הכל בחסד⁷¹⁵. וטעם כל זה: מה שהשכר של מצוות אינו בעולם הזה. כי כבר פירשנו שאין המצוות טבעיות להיות (=כדי שיהיה ה)תשלום שלהם בעולם הזה.

שאלות מנחות:

- ✦ לפי הנלמד היום, מדוע לא נכתב בתורה השכר הרוחני על המצוות?
- ✦ אם לכולי עלמא אין הברכות והקללות שכר על המצוות אלא רק מתנה, מה החילוק בין רבי יעקב שסבר ששכר מצוות בהאי עלמא ליכא, לבין המשנה שאומרת "אוכל פירותיהן בעולם הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא"?
- ✦ כיצד יסתדר המהר"ל לדעתך עם דעת חז"ל ש"רשע וטוב לו" הוא רשע שיש לו רוב עונות ומיעוט זכויות והקב"ה משלם לו שכר על מצוותיו בעולם הזה? (עייין לקמן בהמשך הלימוד)

הערות - ילמד עניים דרכו

לאדם, שגם הוא "אש", כלומר אלוהי ולא טבעי. "ומלופפת באש" - הליפוף מבטא את המלבוש של התורה, כמו "שיחת חולין של תלמידי חכמים" - שגם מלבוש זה הוא אלוהי ולא טבעי. ועוד - שאף שהמלבוש מתאים לאדם הוא אינו מעורב בו, כך התורה - אף שמשפיעה על האדם - אינה מעורבת במדרגתו, אלא היא כאש שמתחברת ופועלת בחומר ואינה מעורבת בו. וכל זה להראות שלתורה אין שייכות לעולם הגשמי. (וע"ש שביאר גם את סיום המדרש בעניין קרינת אור פני משה).

714 כאן מביא המהר"ל שוב את דברי רבי יעקב, ששכר מצוות בהאי עלמא ליכא, ושהברכות והקללות בתורה הן רק נתינה אלוהית למי שעושה מצוותיו, ולא השכר והעונש.

715 וכיוון שאברהם היה מרכבה למידת החסד, כמבואר בספר האמונה והביטחון לרמב"ן, וכמאמר הכתוב: "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", לכן התגלתה ההנהגה האלוהית הזאת דווקא אליו.